

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

MENO HABILITANTA	Mgr. Ján Hacek, PhD.
NÁZOV HABILITAČNEJ PRÁCE	Otvorené zdroje a dáta pre novinárov na Slovensku
ODBOR	habilitačné konanie na udelenie titulu docent v odbore mediálne a komunikačné štúdiá
ROZSAH PRÁCE	201 s. (14,61 AH)
MENO OPONENTA	doc. PhDr. Ján Višňovský, PhD., mim. prof.
PRACOVISKO OPONENTA	Katedra masmediálnej komunikácie Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave Námestie J. Herdu 2 917 01 Trnava jan.visnovsky@ucm.sk

HODNOTENIE

1. Zhodnotenie významu a originality riešenej problematiky

Prístup k informáciám predstavuje jeden zo základných predpokladov výkonu novinárskej profesie. V demokratickej spoločnosti ho zaručuje ústavou garantovaná sloboda prejavu a práva na informácie a ďalšie zákony a predpisy týkajúce sa povinnosti dotknutých subjektov štátnej a verejnej správy a iných (napr. verejnoprávných) inštitúcií zabezpečiť prístup k informáciám v rámci agendy, ktorú vykonávajú. V tejto súvislosti však netreba opomenúť iné dôležité skutočnosti. Ide napríklad o procesy elektronizácie a informatizácie štátom poskytovaných služieb, vytváranie databáz verejne dostupných údajov na národnej a nadnárodnej úrovni a iné aktivity a iniciatívy smerujúce k otvorenej spoločnosti a transparentnému hospodáreniu s verejnými zdrojmi. Verejnosť a novinári tak majú k dispozícii informácie o činnosti štátnych orgánov a inštitúcií, o finančných či majetkových pomeroch firiem alebo aj jednotlivcov pôsobiacich vo vysokých štátnych funkciách a z ďalších oblastí ekonomického, hospodárskeho a obchodného diania. Prístup k informáciám tak na jednej strane významne uľahčuje novinárom a ďalším subjektom (napr. mimovládny organizáciám) kontrolu efektívneho hospodárenia s verejnými financiami, ale aj odhaľovanie protiprávneho či neetického konania jednotlivcov vo verejných funkciách, a to napr. nepotizmu, zaujatosti v rozhodovaní alebo jeho neprimeranosť a pod. V kontexte vyššie uvedených aspektov považujem problematiku riešenú v habilitačnej práci za mimoriadne aktuálnu a hodnú náležitej teoretickej aj empirickej reflexie.

Dôležitosť tejto témy zvýraznili aj udalosti ostatného obdobia, a to predovšetkým vražda investigatívneho novinára Jána Kuciaka, ktorý taktiež pracoval s otvorenými zdrojmi a dátami, resp. posledná udalosť z júna 2020, keď si redaktor portálu *Aktuality.sk* Peter Sabo našiel v schránke náboj.

V poslednom rade sa práca s otvorenými zdrojmi rôzneho charakteru transponuje aj do oblasti tvorby a prezentácie novinárskych prejavov. Ide o informačné grafiky,

mapy a vizualizácie, ktoré dáta nielen prezentujú, ale aj objasňujú vzťahy medzi nimi. To si vyžaduje časovú kapacitu a schopnosť novinárov pracovať s rôznymi softvérmi a nástrojmi vizualizácie dát, vďaka čomu sú výsledky ich práce zrozumiteľné širšiemu publiku.

2. Formálne zhodnotenie práce

Pokiaľ ide o štruktúru habilitačnej práce, text je členený do siedmich hlavných kapitol, pričom úvod, záver, použitú literatúru a zdroje autor taktiež čísloval, a to zrejme kvôli prehľadnosti textu. V rámci štruktúry možno hovoriť o teoretických východiskách venovaných otvoreným dátam a právnemu aspektu prístupu k informáciám, ktoré predchádzajú ťažiskovej časti. Tú tvorí prehľad a podrobná analýza oficiálnych otvorených zdrojov na Slovensku. Protokol o kontrole originality vykázal zhodu 9,84 %, pričom najvyššia miera prekryvu s inou prácou predstavuje 1,55 %. Autor pracoval so značným množstvom zákonov, na ktoré sa adekvátne odvolával. Miera zhody je akceptovateľná a ide o originálny text autora.

Habilitačná práca má 201 paginovaných strán (14,61 AH), obsahuje 409 poznámok pod čiarou, obsahly zoznam použitej literatúry a zdrojov (s. 161-183) a niekoľko príloh. Oceňujem, že súčasťou publikácie je vysvetlenie základných pojmov viažucich sa k problematike, prehľad zákonov, zoznam skratiek, menný a vecný register. Všetky tieto súčasti napomáhajú orientácii v informačne nasýtenom texte a jeho prehľadnosti.

Text habilitácie je na vynikajúcej jazykovo-štylistickej úrovni. Istú pripomienku však možno mať k názvu podkapitoly „Zavádzanie otvorených zdrojov a dát do praxe vo svete“ (s. 19), resp. k potrebe odlišenia použitej literatúry a zdrojov od prameňov, ktoré boli výskumným materiálom kandidáta.

Formálna stránka práce je na výbornej úrovni a spĺňa kritériá kladené na tento typ kvalifikačných prác.

3. Úroveň rozpracovania teoretickej časti práce

Teoretické východiská práce (s. 15-54) pozostávajú z dvoch oblastí. Prvou je problematika otvorených zdrojov, dátovej žurnalistiky a aspektov práce novinára s takýmto typom informácií. Druhou je ústavou a medzinárodnými dokumentmi garantované právo na informácie a prístupu k nim. Autor sa zamerl na zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám, ktorý predstavuje vykonávací predpis k uplatňovaniu práva na informácie v praxi a pre prácu novinárov je mimoriadne dôležitý. Kandidát v tejto časti vymedzil otvorené dáta a filozofiu sprístupňovania informácií aj z historického hľadiska – vo svete aj na Slovensku. Jej súčasťou sú aj výsledky vlastného výskumu, v ktorom sa zamerl na využívanie otvorených zdrojov pri tvorbe novinárskych prejavov, pričom monitoroval vybrané tlačéné tituly, televízie, rádiá a internetové portály v rozmedzí rokov 2004 až 2018. Spracoval obsahly výskumný materiál, pričom z výskumu vzišli zaujímavé výsledky týkajúce sa nárastu používania otvorených zdrojov a dát v tvorbe novinárskych

obsahov (kým v roku 2004 to bolo 1802, v roku 2018 až 13 242 textov, ktoré využili otvorené zdroje). Taktiež sa ukázalo, že s dátami pracujú predovšetkým veľké celoštátne redakcie (*Hospodárske noviny, SME, Trend*) a spravodajské portály rovnomenných médií. Výskum potvrdil, že práca s dátami, na ktorých stojí aj investigatívna žurnalistika, sa realizuje predovšetkým v denníkoch. V prípade zvolenia rovnakých parametrov možno v obdobnom výskume pokračovať a výsledky následne porovnať. V časti venovanej dátovej žurnalistike oceňujem uvádzanie náležitých príkladov z redakčnej praxe domácich alebo zahraničných médií a kvalitu ilustrácií.

Možno konštatovať, že teoretické východiská sú spracované na dobrej úrovni, avšak s markantným potenciálom ich ďalšieho rozvíjania a prehĺbovania. Taktiež by bolo zaujímavé túto problematiku sledovať z hľadiska odhaľovania hoaxov, dezinformácií a aktivít smerujúcich do tejto oblasti na národnej a európskej úrovni.

4. Úroveň rozpracovania výskumu

Vo výskume sa autor zameril na identifikovanie a analýzu otvorených zdrojov na Slovensku. Ako sám uvádza, ide o výsledky jeho trojročného bádania, pričom sa opieral aj o ich využívanie pri tvorbe novinárskych výpovedí. Výsledkom je zoznam otvorených databáz a registrov, ktoré prinášajú informácie a datasey rôzneho charakteru – majetkového, finančného, ekonomického, obchodného, štatistického a iných. Pri spracúvaní jednotlivých zdrojov autor postupoval jednotne, pričom kládol dôraz na ich popis a funkciu v kontexte poskytovaných informácií a ich využitia v každodennej novinárskej praxi. Popis a analýzy vhodne dopĺňajú ilustrácie daných zdrojov, resp. príklady ich využitia v novinárskych textoch. V ďalšej kapitole sa venoval neoficiálnym zdrojom, ktoré sa venujú napr. overovaniu výrokov politikov (*Demagog.sk*), podnikateľskému prostrediu, toku eurofondov a iným oblastiam. Poslednou oblasťou výskumu je definovanie otvorených zdrojov o médiách, a to predovšetkým kvantitatívneho charakteru. Ide o spoločnosti realizujúce monitorovanie nákladov a predajnosti tlače (aj keď treba povedať, že nie všetky periodiká sú jeho súčasťou), sledovanosti rozhlasového a televízneho vysielania a návštevnosti webov. Zahrnul sem aj prieskumy verejnej mienky ako Eurobarometer.

Možno konštatovať, že kandidátovi sa podarilo vytvoriť k danému momentu pomerne komplexný zoznam otvorených zdrojov, ktoré môžu byť nápomocné pri každodennej novinárskej práci. Oceňujem, že autor ich subsumoval do troch oblastí a zameril sa na ich využitie v kontexte novinárskej práce, ktoré demonštroval početnými príkladmi z mediálnej praxe. Metodologické východiská a postupy svojej práce načrtol v úvodných pasážach textu. Ide o oblasť, ktorej sa Dr. Hacek venuje dlhodobo, a preto by komplexnejšie ukotvenie výskumných metód mohlo byť prínosné aj pre ďalšie výskumy v tomto sektore.

5. Otázky pre habilitanta

1. Váš text prináša výpočet oficiálnych otvorených zdrojov na Slovensku dostupných pre novinárov. Ide o definitívny výpočet, resp. možno očakávať, že tento zoznam sa bude rozširovať? Ak áno, o dáta z akých oblastí?
2. Európska komisia iniciovala vznik portálov ako <http://euromyty.sk/> v jej členských krajinách. Zaradili by ste ich taktiež k otvoreným zdrojom?

6. Záver

Problematika otvorených zdrojov a ich využívania v novinárskej profesii predstavuje dynamickú a neustále sa vyvíjajúcu oblasť. V slovenskom akademickom prostredí ide o málo frekventovanú tému, ktorá si však vzhľadom na súčasné trendy (digitalizácia informácií, slobodný prístup k informáciám, otvorená spoločnosť a pod.) bude vyžadovať čoraz väčšiu pozornosť. Prácu habilitanta preto pokladám za zaujímavý a podnetný príspevok k mapovaniu otvorených zdrojov na Slovensku a ich využitiu v novinárskej praxi.

SÚHRNNÉ STANOVISKO OPONENTA

Predložená habilitačná práca **splňa** požiadavky na uvedený typ kvalifikačných prác. Preto **odporúčam**, aby VR FiF UK po splnení všetkých ďalších náležitostí udelila Mgr. Jánovi Hacekovi, PhD. titul „docent“ pre odbor habilitačného konania mediálne a komunikačné štúdiá.

V Trnave dňa 24. júla 2020

doc. PhDr. Ján Višňovský, PhD., mim. prof.